

Summary

Was investigated in the article, musical. Also one can find here questions concerned which the analysis of the repertoire, instrumentarium, modes of playing and singing.

Key words: diaspora, vocal school.

УДК 374:376.130.2

Л.К. Костюк

ТВОРЧИСТЬ ГЕОРГІЯ КОСМІАДІ В КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ НІМЕЧЧИНИ 40-60-х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Дослідження історії мистецтва ХХ століття відкриває нові імена митців. В силу історичних обставин їх художня спадщина замовчувалася або була недоступною для вивчення. Творчість цих художників, як правило, не вписувалася в контекст визнаних художніх напрямів. Вони творили, залишаючись художниками-одинаками. Серед них сьогодні називаємо ім'я Георгія Петровича Косміади (1886-1967 рр.), який вдало поєднував у своїй творчості естетичні засади, сформовані російською школою живопису, з новітніми мистецькими віяннями ХХ століття. Хоча домінуючою лінією його робіт все ж таки залишалися художні традиції східної культури. Саме завдяки цьому творчість Г.Косміади є цікавою в плані наукового дослідження, а вивчення його мистецької спадщини в умовах глобалізації є актуальною проблемою.

Питання життя і творчості Георгія Косміади як наукова проблема постала у розвідках рівненських дослідників О.Прищепи [1], О.Юрчук [2], Н.Кожушко [3] та ін. [4]. Основна увага авторів була зосереджена на вивченні волинського періоду життя педагога і художника. Логічно постає питання про його подальшу долю і особливості творчості в культурно-мистецькому середовищі Німеччини 40-60-х років ХХ століття, де йому прийшлося прожити добрий відрізок свого життя. Це і буде **метою** нашого дослідження.

Життя повсякчас пред'являло Г.Косміади випробування, які потрібно було долати. Ймовірно, такою була доля багатьох особистостей, хто пережив лихоліття ХХ століття. Народившись і здобувши освіту на Кавказі, Георгій Петрович майже 25-літнім потрапляє у вир московського життя. Зустрічі із мистецькою елітою Москви, динамізм і насиченість повсякдення напруженою працею зробили своє: удосконалили талант, даний Богом. Г.Косміади вдалося пройти навчання у видатних художників В.Серова і Є.Хрустлова, закохатися у музику С.Рахманінова і презентувати творчий доробок на виставках „Мира Искусства”. Духовна атмосфера московської художньої еліти дала сильний імпульс для естетичного зростання Георгія Косміади і він зумів перенести його у свою подальшу творчість.

Перипетії Першої світової війни змінили плін життя Г.Косміади. Його було призначено начальником VI будівельного загону Всеросійського союзу міст Північно-Західного фронту. Так він опинився на Волині. На деякий час йому прийшлося відсунути свої мистецькі уподобання і зайнятися виключно виконанням потреб фронту.

У 1915 році одружився із Бригіттою-Фрідою Геерман (німкеню за родовідними каналами). Тут, на Волині, життя поставило Георгія Петровича перед вибором: чи повертатися до Москви, чи залишатися в Рівному. Революційні події 1917 року в Росії остаточно закріпили вибір на користь Волині.

У 20-30-х роках ХХ століття Георгій Петрович в поліетнічному середовищі міста Рівне вибудує власну нішу завдяки таланту організатора, педагога і художника. Тут народяться його діти і пройдуть найкращі роки зрілості. У Рівному як педагог він здобуде пошану, авторитет і європейське визнання. Декоративні візерунки зі східними і слов'янськими художніми мотивами, розроблені учнями Г.Косміади в рівненських освітніх закладах, будуть використовувати сілезькі і щецинські ткалі. Багатство орнаментики, розмаїття сюжетів та барвистість кольорової гами учнівських робіт проф. Г.Косміади вразять Європу на Міжнародній виставці 1937 року в Парижі.

Роки, прожиті в Рівному, були найщасливішими. Адже Георгій Петрович мав змогу не лише писати свої роботи, а що найважливіше – навчати улюбленій справі дітей, розкривати їм естетику повсякденного буття, передавати розуміння таємниць образотворчого мистецтва. Він був переповнений любов'ю учнів, повагою батьків та підтримкою однодумців і влади.

Складне XX століття несподіваним чином відбилося на долі родини Г.П.Косміаді. Після початку Другої світової війни 28 січня 1940 року Георгій Петрович із дружиною і двома дітьми від'їжджає до Німеччини, де проживали родичі Бригітти-Фріди. Розпочався кардинально новий період життя і творчості художника. Крок у невідомий західний світ культури Георгій Петрович зробив, коли йому було уже за 50 років.

Інонаціональне середовище Німеччини зустріло родину Косміаді як репатріантів із Волині. Після перебування в таборі для емігрантів у м.Ауе (провінція Заксен) сім'я потрапляє до Гамбурга. В умовах війни потрібно було турбуватися про хліб насущний і Г.Косміаді подає документи на Біржу праці, за направленням якої він з 10 липня по 7 вересня 1940 р. тимчасово працює помічником театрального художника у технічному відділі Гамбурзької державної опери. Пізніше отримує посаду художника-декоратора в Гамбурзькому театрі „Талія” [5], а по закінченню війни стає вільним художником.

Як видно із наведеного послужного списку, Георгію Петровичу не вдалося у повоєнній Німеччині влаштуватися в освітні заклади. „Батько найбільше страждав від того, що в Німеччині не мав можливості навчати дітей малюванню. На відміну від Рівного там, у Гамбурзі, він не мав педагогічної діяльності, а лише по-необхідності давав приватно уроки малювання. Ось чому Георгій Петрович з великою насолодою переглядав малюнки дітей, представлені на виставці у Парижі 1937 року. Саме їх роботи, а не власні картини, взяв батько із Рівного до Німеччини”, – згадує його дочка Надія [6].

Підкреслимо, що Георгій Петрович попав до Німеччини у зрілому віці уже сформованим художником. Як це було раніше на Волині, художник репрезентував свою діяльність через активну мистецьку роботу. В цьому було життєве кредо: попри усі негаразди творити, використовуючи талант, даний Богом. Перебуваючи в таборі для емігрантів Г.Косміаді упродовж місяця встиг написати ряд картин, які 26 лютого 1940 р. уже експонувалися в м.Ауе [7].

У Гамбурзі, де оселився Г.Косміаді з родиною, професіоналізм митця гідно був оцінений роботодавцями. Але художнику важлива підтримка глядачів, оскільки Георгій Петрович не мислив життя без виставкової діяльності. Митець із хвилюванням представляв свій творчий доробок на огляд гамбургців, вихованих на традиціях західноєвропейського мистецтва. З перших експонованих виставок здобув своїх шанувальників, прищепив їм великий оптимізм і смуток сюжетів, враженням від бурштинових спалахів кольорів і таємницями осягання чорних напівтонів, що бриніли з його картин. Критики звернули увагу на художню манеру „сина Кавказьких гір” і „митця із Волині”.

Своєрідну манеру письма Г.Косміаді виробив ще у московський та волинський періоди творчості. Сила враження в його роботах створювалася сильними порухами пензлика, що розподіляли в сюжеті картин світло і темряву як на театральній сцені – захоплююче та натхненно. Захопив Г.Косміаді німецьке культурно-мистецьке середовище зображенням сакральних мотивів російських храмів, волинських церков і монастирів. Митець вимальовував їх таким чином, що створювався таємничий настрій, по-справжньому присутній серед віруючих людей у православних соборах. Саме ці сприйняття робіт незнайомця зі Сходу запам'ятовувалися відвідувачам виставок.

Ще у воєнній Німеччині Георгій Петрович пише роботи „Куточок для молитви” (1942 р.), „Пагорб у сонячному промінні” (1942 р.), „Ніч в Гамарні” (1942 р.), „Поля навколо Гамарні” (1942 р.), „Натюрморт” (1942 р.), „Російський чайник” (1942 р.), „Вид з мого вікна. Село Коломенське” (1942 р.), „Російська лазня” (1942 р.), „Вид на Москву” (1943 р.), „Сільський ринок” (1943 р.), „Почаїв” (1943 р.), „Петербург” (1944 р.) та ін. Із переліку картин добре вгадуються волинські і російські мотиви. Знаменно, що саме спогади про рідні серцю місця на перших порах допомагали Г.Косміаді творити, а не нидіти і ностальгувати. У цих роботах він

зумів передати свою мистецьку натуру. Тут відображені барви московських і петербурзьких церков, глибинність народної культури росіян, закоханість у спокій волинського краю і оригінальність колоритного розмаїття української мистецької традиції.

Перші відгуки на виставки робіт Г.Косміаді в Німеччині були схвальними. Німецька публіка продемонструвала захоплююче враження від побаченого. Так, Максиміліана Руге щодо однієї із виставок 26 листопада 1942 року в „Gamburger Fremdenblatt” відмічав: „На захоплюючій виставці картин... художника Георгія Косміаді, ...в першу чергу вражають великі можливості, які виявив цей митець. Захоплює блиск, багатство і різноманіття фарб. Косміаді, емігрант з України, користувався на своїй Батьківщині великою популярністю. Він зробив внесок у мистецьке виховання народу, крім цього, ще й працював оформлювачем декорацій і приділяв велику увагу декоративним видам мистецтва” [8].

Пізніше з року в рік в німецьких містах проходили виставки картин Г.Косміаді. Лише в 1947 році його роботи експонувалися в Мьольні, Мюнстері, а також під час виставкового турне Північно-Німецького Товариства з продажу творів мистецтва в містах Падерборн, Любек, Херфорд, Бад Ойнхаузен, Мінден і Райн. Із творчим доробком „емігранта із Волині” в культурно-мистецьких колах Західної Німеччини знайомилися жителі Варендорфа (1948, 1962 р.), Бад Кіссінгена (1952 р.), Бад Бернека (1957-1959, 1961 рр.), Фіхтельгебірга (1957, 1959, 1961 рр.) і, звичайно, Гамбурга (1941-1943 р., 194-1946 р., 1949-1950, 1955, 1966, 1967 рр.).

Культурно-мистецьке середовище Німеччини з цікавістю стежило за розвитком творчості Г.Косміаді, особливо вражаючись його працьовитості і таланту.

За нашими підрахунками на основі афіш, збережених у Гамбурзі у власному архіві Н.Г.Саннов-Косміаді [9], за період перебування Георгія Петровича в Німеччині відбулося близько 30 виставок його картин. На експозиціях щоразу з'являлися все нові і нові роботи. Творчий доробок художника поповнювався імпресіоністичними сюжетами, що зринали в його пам'яті з гір Кавказу, московських краєвидів та волинських сюжетів. У Гамбурзі, особливо у другій половині 40 – першій половині 60-х років, художник багато працював. Тут він створив понад 5000 картин. Працьовитість і бажання творити принесло йому заслужене визнання в культурно-мистецькому середовищі Німеччини. Доцільно підкреслити активність відвідування виставок Г.Косміаді. Зокрема, серед документів архіву Н.Г. Саннов-Косміаді можна прочитати в статті, присвяченій черговій виставці картин митця, які експонувалися у серпні-вересні 1961 р. у музеї етнографії Гамбурга, наступне: „Виставку відвідали понад 3000 осіб. Вона була показана також по каналу „Nordschau” німецького телебачення” [10]. На цій ювілейній виставці, присвяченій 75-річчю від дня народження Г.П.Косміаді, було експоновано понад 1500 картин митця.

Георгій Косміаді – чи не єдиний художник того часу, який доповнював музикою виставки своїх картин. При цьому надавав перевагу композиціям улюбленого Сергія Рахманінова, а також музиці Мусоргського, Бородіна, Чайковського, Римського-Корсакова, Брамса, Сібеліуса, Дебюссі, Шопена, Гріга [11]. Постійно удосконалював свою майстерність, експериментував із технологічними засадами і тематичними сюжетами картин. Поряд з його театральними декораціями з'явилася велика кількість робіт, написаних не лише темперою, а й олійними фарбами, поглибилася віртуозність у написанні монотипій.

Із творів, написаних у німецький період життя, варто назвати найважливіші, що характеризують його як художника і непересічну особистість. Найбільший інтерес у німецької публіки викликали роботи із зображенням внутрішніх архітектурних мотивів Кремля та ін. російських палаців і церков. Завдяки художній манері, Г.Косміаді вдавалося естетично передати красу і неперевершеність православних ікон і мозаїк храмів так, що вони віддзеркалювалися на шліфованій блискучій поверхні підлоги („Колона Святого Михаїла” (1947 р.), „Вівтар” (1950 р.), „Стара церква” (1952 р.), „Пасхальне богослужіння” (1958 р.), „Інтер'єр церкви” (1958 р.), „Російська церква з середини” (1958 р.), „Ікона” (1958 р.), „Церковний живопис” (1959 р.), „Російський собор” (1960 р.), „Жовта колона” (1960 р.), „Трійця” (1963 р.) та інші). Ось ці картини Г.Косміаді вносили особливу імпресіоністичну рису в його художню творчість у інонаціональному мистецькому середовищі повоєнної Німеччини.

Багаті кольором інтер'єри передають його закоханість у східну естетику. Доречним буде відтворити слова із статті Є.Іванова з нагоди ювілейної виставки Г.Косміаді в Гамбурзі, надруковані в газеті „Новое русское слово” (Нью-Йорк): „В його роботах відчувається любов до рідної старовини, яку він розуміє і глибоко відчуває. Художник щиро вірить в кінцеву перемогу правди Божої... Після довгих митарств і втрат, хворий, він нарешті знайшов притулок в Гамбурзі. В роки голоду і холоду в Німеччині він акумулює в собі духовні сили і його найкращі роботи належать цій епосі його творчості. Пережиті страждання поглибили світовідчуття художника настільки, що його картини стають одухотвореними і отримують якусь особливу прозорість і проникливість” [12]. Отож, велика і невтомна праця Георгія Петровича на Заході приносила духовне удосконалення і прозріння його душі. Це відчувається в кожному поруху пензля в його роботах, написаних в Німеччині.

У значній кількості робіт Г.Косміаді вдалося передати мистецькі традиції, що сягають корінням візантійських форм і античного відчуття пропорцій. Маючи художній темперамент, Г.Косміаді був прекрасним знавцем законів перспективи і з математичною точністю самовиражався у художній формі. Його картини – не лише містерія кольору, а й геометричні конструкції в композиціях. Серед них варто назвати ті картини, що знаходяться в Народному музеї історії Рівненської української гімназії, а саме „Сині троянди” (1945 р.), „Квіти в коричневій вазі” (1950 р.), „Два вазони” (1952 р.), „Жовтий натюрморт” (1953 р.), „Квіти” (1956 р.), „Декоративний мотив” (1957 р.), „Декоративний мотив жовтий” (1958 р.), „Фрукти” (1960 р.), „Яскрава чаша” (1961 р.), „Два соняшники” (1962 р.), „Натюрморт” (1963 р.), „Чотирикутний декоративний мотив” (1963 р.), „Великодні яйця” (1965 р.) та ін. У цих роботах він зумів передати ті спомини про Волинь і Рівне, які він тримав у серці.

Працюючи над пейзажами, Г.Косміаді зображав плинність природи у часі. Його кавказькі, російські, волинські і німецькі краєвиди, створені за законами російської школи живопису, одночасно різнобарвні і мінливі як сама природа, сповнені піднесеності і смутку як відчуття людини. Ці почуття переконливо звучать у таких картинах художника, як „Пагорб у сонячному промінні” (1942 р.), „Озеро в Мьольні” (1946 р.), „Вечірній настрій” (1967 р.), „Блакитна мла” (1948 р.), „Волинське поле” (1955 р.), „Ранковий пейзаж” (1958 р.), „Осінь в урвищі” (1959 р.), „Схід сонця” (1962 р.), „Вид на гори” (1963 р.), „Перед світанком” (1965 р.), „Жовтий пагорб” (1965 р.), „Ліловий схил” (1966 р.), „Оливковий гай” (1966 р.), „Сині дерева” (1966 р.), „Кавказ” (1966 р.) та ін. Звертають на себе увагу назви робіт, що їх присвоював сам Г.Косміаді. Вони є свідками витонченого естетичного мислення митця. Ось ця констатація конкретики, як то блакитна мла, ліловий схил, оливковий гай чи жовтий пагорб тощо, підтверджує глибоке розуміння художником законів розвитку природи.

Залишаючись прекрасним майстром декоративного живопису, Г.П.Косміаді знав як фарбами можна впливати на почуття людини. Виставки його робіт в мистецьких залах Західної Німеччини (як правило, на виставках презентувалося понад кілька сотень картин) передавали захоплюючий феєрверк форм самовираження художника і справляли глибоке враження на німецьку публіку. Ось декілька відгуків глядачів на одну із виставок Георгія Петровича в м. Бад Бернек (1957 р.): „Картини справили на мене чудове гармонійне враження. К.М.”; „Я щиро захопився мистецтвом п.Косміаді. М.М.”; „Глибоке враження залишили ці картини. Було б добре, якби деякі з них можна було б купити. Кожна картина є єдиною і неповторною у своєму настрої. М.М.”; „Картини пана професора Г.Косміаді в поєднанні з російською музикою є неповторною подією. Дуже радий, що зміг ознайомитися з цим дивним незвичним світом. Е.В.”; „Зворушлива симфонія кольорів, яка стала для мене щасливою подією, завдяки безмежній чудовій музиці Рахманінова. К.П.” та ін. [13].

У німецький період творчості Г.Косміаді активно продовжує відобразити радість і захопленість життям. Художник передає свої переживання невимушеною красою і ритмічною простотою сюжетів. Саме за цю відданість законам прекрасного і піднесеної манері письма його цінували в німецькому середовищі. Слушно нагадати слова доктора Вільгельма Біерхенке, висловлені в урочистій промові з нагоди 80-річчя Г.П. Косміаді 24 березня 1966 року: „Йому вдаються сміливі, наскрізь вражаючі поєднання кольорів, а тому так і хочеться сказати, що

Косміаді керує в своїх картинах справжнім оркестром фарб, який сильно та гармонійно звучить. У багатьох зображеннях краєвидів додано також ніжного настрою, зокрема при вечірніх сутінках в горах або під час оповитого туманом ландшафту. Тут митець знає, як зобразити за допомогою незначних нюансів кольорів природу. Радість передачі кольору постійно виступає переконливо перед глядачем і тому роботи Косміаді, які показують багатство фарб, здаються нам найкращими та найсильнішими досягненнями” [14].

Говорячи про німецький період творчості Георгія Косміаді, не можна оминати його портретний живопис у техніці монотипії. Тут художник досягнув надзвичайної широти в осягненні жіночої натури. Ймовірно, чоловіче ество у ставленні до жінок зіграло домінуюче значення. Як наголошує Надія Саннов-Косміаді – дочка художника: „Тато любив жінок і любив їх малювати. Мама любила тата і це їй не дуже подобалося. Вона сердилася на нього. Але нічого не могла зробити: така душа художника” [15]. Ось чому жіночі зображення на картинах Г.Косміаді наділені таємничістю і вишуканою шляхетністю: „Дівчина в очікуванні” (1948 р.), „Російські жінки” (1956 р.), „Портрет дами” (1957 р.), „Наяда” (1958 р.), „У купальні” (1959 р.), „Жінки в червоному” (1960 р.), „Жінки в білому” (1960 р.), „Жінки в зеленому” (1960 р.), „Дві танцівниці” (1961 р.), „Блондинка” (1962 р.) та ін. Краса жінок на полотнах Г.П. Косміаді продовжує нуртувати душі глядачів і через десятки років.

Виставки творчих робіт Г.Косміаді після його відходу у Вічність, які організовує його дочка Надія Георгіївна Саннов-Косміаді в Україні, дозволяють осмислити доробок цього унікального художника-одинака ХХ століття. Упродовж минулого століття доля не була схильною до нього. Уже починаючи з 1905 року, коли він покинув Кавказ, життя постійно йому підносило випробування: Москва, Коломенське, Волинь, Рівне, Гамбург. І кожного разу приходилося працювати доводити талант, захищати себе як творчу особистість.

Логічно виникає запитання: у чому ж виявлялася сила митця? Відповідь знаходимо у документах його життя. Розвинена інтуїція і висока дисципліна, великий талант і настирлива працьовитість, природне відчуття міри і естетики пропорцій, зачарованість таємницями природи і сакральність вражень від побаченого, глибока християнська віра і розуміння Божественного промислу, любов до дітей і підтримка родини – усе було важливим для нього, шліфувало його світогляд та мистецькі засади творчості. І на Сході, і на Заході Георгій Петрович залишався вірним собі – бути людиною і любити те, що дає натхнення. Через усі його роботи червоною ниткою проходить безперервний пошук краси, досконалості і гармонії.

Попри своє перебування в Німеччині Г.Косміаді так і не став західноєвропейським художником. Він не пристосовувався до німецького мистецького середовища, не писав своїх робіт, щоб вислужитися чи догодити будь-кому. Звичайно, Західна Європа впливала на нього, але жодним чином не вплинула на його творчість вирішально.

Художник Г.П. Косміаді, працюючи переважну частину життя в іонаціональному культурно-мистецькому середовищі, з терпінням і смиренням переживаючи незгоди долі, завжди залишався вірним традиціям живопису і зумів перетворити власну мистецьку творчість на правду самого життя. Він любив життя, а життя було для нього найсильнішим натхненням у творчості. Його роботи якнайкраще розповідають про це. Адже життєва доля дала йому ім'я художника і можливість попри усі карколомні історичні обставини ХХ століття безперервно вносити своїми картинами у буденне повсякдення силу світла і краси.

Джерельні приписи

1. Прищеп О. Г.Косміаді та культурно-освітнє середовище Рівного доби української національно-демократичної революції 1917-1920 рр. // Наук. зап. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. XI. За мат. II Міжнар. наук. конф. „Національна інтелігенція в історії та культурі України у XIX-XXI ст.”. 26-27 жовт. 2006 р. / О.Прищеп. – Вінниця, 2006. – С. 166-170.

2. Юрчук О. Естетичний гурток Георгія Косміаді в Рівному // Наук. зап. Рівненського обл. краєзнавчого музею. Вип. IV (Мат. наук. конф. 25-26 жовт. 2006 року) / О.Юрчук. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – С. 229-232.

3. Кожушко Н. Георгій Косміаді та рівненські навчальні заклади. 1917-1940 рр. // Наук. зап. Рівненського обл. краєзнавчого музею. Вип. V (190 років від дня народження М.Костомарова) / Н.Кожушко. – Рівне: Перспектива, 2007. – С. 53-55.

4. Тарасевич Н. Від гімназії до гімназії. Сторінки історії Рівненської української гімназії / Н.Р. Тарасевич // Шкільний світ. – 2003. – № 43;

Костюк Л.К. „Погляд на землю” Георгія Косміаді // Георгій Косміаді. Каталог художніх робіт із фондів Народного музею історії Рівненської української гімназії та Рівненського обласного краєзнавчого музею / Укладачі: Н.Р. Тарасевич, Л.К. Костюк, Л.В. Шлапак, О.А. Бурець, Ю.Є. Климюк / Л.К. Костюк. – Рівне: Бліц, 2006. – С. 8-11;

Костюк Л.К. Діяльність Георгія Косміаді в навчальних закладах Рівного у 20-30-х роках ХХ століття: вивчення спадщини художника і педагога // Педагогічне мислення в контексті теоретико-методичної спадщини А.С. Макаренка і сучасна педагогіка. Тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (27-28 березня 2008 року, м. Рівне) / Л.К.Костюк. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 167-170;

Костюк Л.К. Георгій Петрович Косміаді: життя та особливості художньої системи // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Зб. наук. праць: Наук. зап. Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 14 / Л.К. Костюк. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 184-189;

Костюк Л.К. Художник, що мислив Волинню: життя і творчість Георгія Косміаді // Полісезнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях / Л.К. Костюк. – Рівне: Волинські обереги, 2009. – С. 126-132 та ін.

5. Свідоцтво про діяльність Г.П. Косміаді. Гамбург, 14 вересня 1945 р. // Власний архів Н.Г. Саннов-Косміаді. Гамбург. Німеччина.

6. Записано зі слів Н.Г. Саннов-Косміаді 09.03.2009 р.

7. Оголошення про виставку картин з газети „NS. Tageszeitung”. – 1940. – 26 лютого // Власний архів Н.Г. Саннов-Косміаді. Гамбург. Німеччина.

8. Maximilian Rohe. Gamburger Kunstaustellungen // Gamburger Fremdenblatt. – 1942. – 26 November.

9. Власний архів Н.Г. Саннов-Косміаді // „Atelier Kosmiadi”. Legien str. 8a, 22111 Gamburg. Germany.

10. Jubiläums-Ausstellung Prof. Kosmiadi // Stadt.Nachrichtenblatt. – 1961. – № 42.

11. Перелік улюбленої музики, співаків, книг, картин Г.П. Косміаді, зроблений власноруч // Власний архів Н.Г. Саннов-Косміаді. Гамбург. Німеччина.

12. Иванов Е. Юбилейная выставка художника Г.П. Космиади // Новое русское слово. Нью-Йорк. – 1961. – 3 августа.

13. Stimmen zu einer Ausstellung // Vaureuth. – 1957. – 26 July.

14. Бієрхенке В. Урочиста промова з нагоди 80-річчя Георгія Косміаді // Власний архів Н.Г. Саннов-Косміаді. Гамбург. Німеччина.

15. Записано зі слів Н.Г. Саннов-Косміаді 23.08.2007 р.

Резюме

Йдеться про художника, ім'я якого вписується в контекст історії мистецтва ХХ століття. Його мистецька спадщина складає понад 5000 картин, в яких переважають естетичні традиції мистецтва Сходу.

Ключові слова: Г.Косміаді, творчість, мистецька спадщина.

Summary

Georg Kosmiadi (1886-1967) is an artist, whose name is in the context of art's history in the XX century. In 1940-1960 in force of historical circumstances he lived in Germany. His inheritance makes over 5 thousand pictures. Aesthetically beautiful principles of East art are prevailed there. For creation years in Germany G.Kosmiadi did not become a Western-European artist.

Key words: G.Kosmiadi, In 1940-1960 in force of historical circumstances he lived in Germany.